

Časopriestor Spacetime

27 12/2022
ISSN 2730-0110

Interaktívne vedecko-popularizačné médium významných autorov a vedeckých pracovníkov
Interactive popular science medium of important authors and scientists

Prof. Dr. Erich Hoedl

Člen Svetovej akadémie umenia a vedy

Ekonomika a spoločnosť: **Stratégie pre rovnomernejšie** **rozdelenie spoločenskej moci**

Obsah

3	Prof. Dr. Erich Hoedl
4	Abstrakt
5	Abstract
6	Úvod
8	Menej industrializované krajiny
10	Industrializované krajiny
12	Finančná moc
14	Moc v reálnej produkcii
16	Politická moc
18	Sociálna moc
20	Zhrnutie a perspektívy

Časopriestor // Spacetime

Interaktívne vedecko-popularizačné médium významných autorov a vedeckých pracovníkov.

Šéfredaktor: Dr.h.c. mult. prof. PhDr. Ing. Štefan Kassay, DrSc.

Recenzent a editor: Dr.h.c. mult. prof. Ing. Štefan Luby, DrSc.

Grafická úprava: Dušan Ščepka.

So súhlasom autora preložené z WAAS Cadmus V03, No3.

Za odborný obsah materiálov zodpovedá autor.

Vydavateľ: INTERCEDU, a.s., Moyzesova 4/A, 902 01 Pezinok, Slovenská republika

ISSN 2730-0110

Prof. Dr.

Erich Hoedl

Po štúdiu matematiky (Paríž) a svetového obchodu (Viedeň) promoval vo Viedni roku 1968. Habilitoval sa na Technickej univerzite v Darmstadte v odbore národné hospodárstvo a v roku 1973 hosťoval na Kolumbijskej univerzite v New Yorku. Roku 1975 sa stal profesorom politickej ekonómie na Univerzite v Kasseli. Od roku 1977 do až do emeritúry (2005) pôsobil na Banskej univerzite vo Wuppertali. Zaoberal sa finančnou autonómiou a kalkuláciou nákladov. V rokoch 1991 – 1999 bol rektorom univerzity. Hosťoval v Moskve a v Taškente. V rokoch 2000 – 2003 bol rektorom Technickej univerzity v Grazi. Ako rektor zveľadil obe univerzity budovaním infraštruktúry, vytvorením kooperácií a zapojením do európskych výskumných programov. V období 2005 – 2015 bol viceprezidentom Európskej akadémie vied a umení v Salzburgu, teraz je jej čestným senátorom. Je členom dozornej rady Svetovej akadémie umenia a vedy. Bol členom expertných, monitorovacích a akreditačných orgánov na vládnej, univerzitnej i korporátnej úrovni. Je autorom/ spoluautorom ôsmich kníh z oblasti ekonómie, obchodu, trhu práce, hospodárskej politiky a jej reforiem.

vol. 12 | 2022

Abstrakt

Nerovnomerné rozdelenie spoločenskej moci je do značnej miery zodpovedné za chudobu, hlad, ničenie prírody a neľudské životné podmienky. Z pohľadu jeho prerozdelenia rozlišujeme tri základné nástroje moci: hmotné a nehmotné statky, spôsob organizácie a hodnoty, podľa ktorých sa majetok a jeho organizácia spravuje. Tento rámec nám umožňuje identifikovať kľúčové mocenské štruktúry v menej industrializovaných a priemyselných krajinách a v rámci finančných, reálne produktívnych, politických a sociálnych subsystémov spoločnosti a umožňujú nám načrtnúť stratégie prerozdelenia spoločenskej moci: priemyselné krajiny musia znížiť svoje reálne a finančné kapitálové vstupy v prospech vyšších investícií a rastu ľudského kapitálu a zvýšiť priame investície v menej industrializovaných krajinách, podporovaných Globálnym Marshallovým plánom. Menej industrializované krajiny musia zlepšiť svoje priemyselné aj alternatívne sektory, vytvoriť demokratickejšie štruktúry a vzdelávacie systémy zamerané na človeka. Tieto kooperatívne stratégie môžu čiastočne refundovať cenu bývalého kolonializmu. Hlavnou prekážkou takejto globálnej spolupráce je globálny finančný systém, ktorý musí byť decentralizovaný smerom k systému viacerých mien, vrátane regionálnych mien a barteru. V reálnom produktívnom sektore finančné riadenie a kapitálovo orientované hierarchie by mali byť výrazne zredukované, čím sa zvýši kreativita a produktivita práce podporená väčším vzdelávaním zameraným na človeka. Prerozdelenie prevládajúcej sily finančného a výrobného sektora do značnej miery spočíva na demokratickej správe vecí verejných, ktorá musí zahŕňať zvyšovanie neformálnych a legitímnych záujmov a predchádzať plutokratickým tendenciám. Preto by sa mala rozvinúť ekonomická demokracia, v ktorej má každý jednotlivec nielen právo voliť, ale aj minimálny garantovaný príjem. Individuálna bezpečnosť, blahobyt a pohoda sú základy pre vyššiu kreativitu a produktivitu a zabezpečia pre každého jednotlivca väčšiu voľnosť zariadiť sa podľa vlastných potrieb. Ďalšie zvyšovanie individuálnej spoločenskej moci veľkej populácie vytvára sociálny kapitál, ktorý bude zrýchľovať prechod k spoločenskému rozvoju zameranému na človeka.

Abstract

Unequal distribution of societal power is to a large extent responsible for poverty, hunger, the destruction of nature, and inhuman living conditions. From the perspective of its redistribution, we distinguish three basic means of power: The ownership of material and immaterial properties, the kind of organisation and the values according to which properties and their organisation are handled. This framework permits us to identify crucial power structures in less industrialised and industrial countries and within the financial, real productive, political and social subsystems of the society and allows us to sketch strategies for redistribution of societal power: Industrial countries have to reduce their real and financial capital inputs in favour of higher human capital investments and increase their direct investments in less industrialised countries, supported by a Global Marshall Plan. Less industrialised countries need to enhance both their industrial and alternative sectors, establish more democratic structures and human-centered educational systems. By these cooperative strategies the costs of former colonialism can be partly refunded. The main obstacle for such global cooperation is the global financial system, which has to be decentralised towards a multi-currency system, including regional currencies and barter. In the real productive sector, financial governance and capital-oriented hierarchies should be markedly reduced, which will increase creativity and productivity of work, underpinned by an enlarged human-centered education. Redistributing the prevailing power of the financial and productive sector rests considerably on democratic governance, which has to include increasing informal and legitimate interests and prevent plutocratic tendencies. For this, an economic democracy should be evolved where each individual not only has a vote, but also a guaranteed minimum income. Individual security, welfare and well-being are the foundations for higher creativity and productivity and ensure for each individual more freedom to organise themselves according to their own values. Extending the increasing individual social power to a large population creates social capital, which will accelerate the transition into a human-centered societal development.

Úvod

Zrýchľovanie globalizácie a zvyšovanie vzájomnej závislosti medzi krajinami a regiónmi vedú k vzniku globálnej spoločnosti s rozmanitými kultúrnymi, sociálnymi, ekonomickými a ekologickými rozdielmi. Budúca globálna spoločnosť nebude jednotná; pretrvávajúca distribúcia spoločenských a ekonomických zdrojov už vyústila do ničenia životného prostredia, chudoby, hladu a neľudských životných podmienok. Industrializácia vyprodukovala zároveň obrovské ekonomické zdroje, ktoré by mohli odľahčiť stále rastúce globálne problémy. Prechod do spoločnosti zameranej na človeka je však nesmierne brzdený prevládajúcim nerovnomerným rozdelením spoločenskej moci.

„Prehnaný strach zo straty zamestnania v priemyselných krajinách nemožno prekonať vyšším ekonomickým rastom, ale skrátením pracovného času a väčšími investíciami do ľudského kapitálu miesto investovania v oblasti realít a finančného trhu.“

Z pohľadu spoločnosti zameranej na človeka môžeme rozlíšiť tri základné nástroje spoločenskej moci:

Vlastníctvo hmotných a nehmotných statkov

Spôsob organizácie týchto statkov

Hodnoty na základe ktorých sa majetok a jeho organizácia spravuje

Všetky tri nástroje sú navzájom závislé a v prípadoch veľkých nerovností sa vzájomne posilňujú a majú za následok nepružnosť, ktorá vedie k ťažkým krízam. Preto redistribúcia spoločenskej moci musí súčasne spochybňovať existujúce rozdelenie vlastníctva, upravovať organizáciu spoločnosti a vytvárať nové hodnoty. Z dlhodobého hľadiska je vzdelávanie zamerané na človeka najdôležitejšou stratégiou zmeny prevládajúcej distribúcie vlastníctva a jeho spravovania. Ale zmena hodnôt je len jeden z troch hlavných nástrojov na uvoľnenie spoločenskej moci a v tejto práci budeme diskutovať vzdelávanie orientované na človeka len okrajovo a sústredíme sa na úlohu vlastníctva a jeho organizáciu.

Aby sme pochopili nesmiernu zložitosť globálnej spoločnosti, obmedzíme svoje úvahy na:

- a. hlavné mocenské vzťahy medzi industrializovanými a menej priemyselnými krajinami,
- b. mocenské štruktúry finančných, ekonomických, politických a sociálnych subsystémov v priemyselných krajinách, ktoré do veľkej miery dominujú globálnym mocenským štruktúram.

Charakterizovať tieto mocenské štruktúry je možné len systémovo a s odkazovaním na empirickú realnosť spoločnosti. Preto v každej oblasti načrtujeme prevládajúcu moc štruktúry, predpokladané návrhy umiernených reforiem a hlbšie stratégie v prospech rozvoj a globálnej spoločnosti zameranej na človeka. Tým prekračujeme rámec všeobecnej predstava, že žijeme vo veku antropocénu, v ktorom má ľudstvo schopnosť manažovania globálnych kríz. Z pohľadu spoločenských vied prechod k spoločenskému systému zameranému na človeka je veľmi zložitý proces interakcií medzi jednotlivcami a sociálnymi skupinami a v konečnom dôsledku závisí od výrazného zvýšenia regionálneho a globálneho sociálneho kapitálu.

Vo všetkých oblastiach existuje rozsiahla literatúra a my sa zdržíme používania akýchkoľvek citácií, čo nám umožňuje sledovať hlavné línie prerozdelenia spoločenskej moci zameranej na človeka.

Menej industrializované krajiny

Na globálnej úrovni je spoločenská moc veľmi nerovnomerne rozložená, čo čiastočne pramení z kolonializmu. Ak rozlišujeme medzi industrializovanými a menej industrializovanými krajinami, tie druhé majú obrovský potenciál ľudských a prírodných zdrojov. Ale sú – podľa akýchkoľvek kritérií – oveľa menej organizované ako priemyselné krajiny, ktoré zaviedli obrovský aparát s mnohými škodlivými následkami. Pokusy o vytvorenie regionálnej ekonomiky, spomeňme iniciatívy ako Mercosur, ASEAN atď., ďalej spravodlivé obchodné bloky alebo regionálne meny spočívajú vo veľkej miere na pokrokoch v globálnom politickom riadení, ktorého jadrom sú Organizácia spojených národov a jej organizácie. Hoci ciele trvalo udržateľného rozvoja a Parížska dohoda sú celosvetovo akceptované, ich implementácia je ohrozená stále vládnuším neoliberalným myslením, ktoré nezmenšuje globálne medzery. Úvahy o kompenzácii za vykorisťovanie kolonializmom je mimo dosahu slobodného trhového uvažovania.

Existuje niekoľko návrhov regulácie obchodu a priamych investícií, ktoré by mohli zlepšiť postavenie menej industrializovaných krajín. Svetová obchodná organizácia by mohla byť doplnená dohodami o globálnych sociálnych a environmentálnych normách a pre nadnárodné firmy by sa mohli ratifikovať právne záväzné kódexy správania, čo by znamenalo zlepšiť pracovné podmienky a chrániť prírodu. Namiesto doktríny voľného trhu by Medzinárodný menový fond a Svetová banka mohli brať do úvahy sociálne a ekologické kritériá, čo platí aj pre G7 a G20. Ale

aj takéto umiernené regulačné návrhy, implementované veľmi okrajovo, by sotva mohli zmeniť globálne mocenské vzťahy.

Progresívnejšie, len akademicky diskutované návrhy sú Globálny Marshallov plán a Global New Deal, ktoré zamýšľajú – súc financované z verejných rozpočtov alebo daní na finančných trhoch – čiastočne nahradiť náklady bývalého kolonializmu. Rovnako dôležité sú stratégie na zvýšenie súkromných priamych investícií a na vytvorenie vzdelávania zameraného na človeka, ktoré by mohli spolupracovať s rýchlo rastúcim alternatívnym sektorom a s jeho neziskovými organizáciami, mikroúvermi, atď. Vyjasniť vlastníctvo pôdy v sektore poľnohospodárstva by posilnilo motivácie a transformačné stratégie by sa mohli v niektorých oblastiach poučiť zo skúsenosti s prechodmi z feudálnej do výrobnéj a priemyselnej éry. Avšak prerozdelenie spoločenskej moci z priemyselných do menej industrializovaných krajín je viazané na prevod reálneho produktívneho kapitálu, ktorý musí byť vo vlastníctve populácie a verejných organizácií a nie v investičnom programe medzinárodných firiem. Spolu s domácimi zdrojmi by to mohlo urýchliť maximalizáciu obrovského potenciálu ľudských a prírodných zdrojov, ktoré potrebujú demokratickejšiu reorganizáciu smerom k zmiešaným ekonomikám. Tvorba spoločenského bohatstva a trvalo udržateľný ľudský rozvoj závisia od interakcie medzi rovnomernejšie rozdelenou finančnou, reálnou výrobnou, politickou a sociálnou mocou a menej industrializované krajiny by mali ísť za hranice tradičnej industrializácie a nájsť si svoje vlastné rozvojové stratégie, založené na nových formách hmotného a nehmotného vlastníctva, ich adekvátnej regionálnej organizácii a vzdelávacom systéme zameranom na človeka.

Industrializované krajiny

Hoci globálne povedomie v priemyselných krajinách rastie a vedie ku globálnejšej spolupráci, tzv. prvý svet koná do značnej miery sebareferenčne. Je to viditeľné na koncentrácii priamych investícií a obchodu medzi priemyselnými krajinami vo finančných centrách v New Yorku, Londýne a Tokiu a v poslednej dobe je to evidentné v kultúre víťania prisťahovalcov. Priemyselný svet stále priťahuje skutočný a finančný kapitál a napokon ľudí, a to nie je globalizácia reálnej výroby, ktorú zamýšľa. Súčasne, priemyselný svet trpí nadmernou akumuláciou reálneho produktívneho kapitálu a klesajúcim dopytom. Prijíma merkantilistické stratégie, ktoré poháňajú rozvíjajúce sa krajiny k ekonomickému rastu založenému na exporte, kvôli čomu zanedbávajú svoj vnútorný sociálny vývoj. Aj keď v minulosti boli čiastočne negatívne skúsenosti s priamymi investíciami, musia sa výrazne zvýšiť a spojiť s právne záväznými kódexami a s exportom sociálno-ekologicky orientovaných technológií. Prehnaný strach zo straty pracovných miest v priemyselných krajinách nemožno prekonať vyšším ekonomickým rastom, ale skrátením pracovného času a väčším investovaním do uvoľneného ľudského kapitálu namiesto uchýlenia sa k reálnym a finančným kapitálovým investíciám.

„Ľudský a sociálny kapitál by sa mali stať ťažiskom akumulácie reálneho a finančného kapitálu“.

Rozširujúca sa diskusia o premene na sociálno-ekologické trhové hospodárstvo je prvým krokom k vystúpeniu zo sebareferenčnej zaujatosti v priemyselných krajinách. Kapitálovo úsporné inovácie znižujú energetické a materiálne vstupy, ktoré

si vyžadujú vyššie vstupy ľudského kapitálu a výsledkom je nižšia dráha rastu. Predpokladom sociálno-ekologickej reorientácie je vyššie vzdelávanie a investície do výskumu, ktoré čiastočne presahujú tradičnú ekonomickú efektívnosť a zamestnanosť. Namiesto prevládajúcich vysokých nákladov na sociálne politiky ex-post, viac sociálnych investícií ex-ante by sa malo spojiť s prechodom od vysokého zdanenia práce do vyššieho zdanenia prírodného, reálneho a finančného kapitálu. Menej reálnych kapitálových investícií v industrializovaných krajinách a reálnejšia tvorba kapitálu v menej industrializovaných krajinách prispeje ku globálnej konvergencii tvorby spoločenského blahobytu.

Prechod do sociálno-ekologického trhového hospodárstva je primeraným krokom k tvoreniu spoločnosti zameranej na človeka, ktorá sa stále sústreďuje na modifikovanú skutočnú akumuláciu kapitálu. Je však potrebné, aby sa ľudský a sociálny kapitál stal ťažiskom reálnej a finančnej akumulácie kapitálu, ktoré sú nástrojmi pre väčšiu bezpečnosť, blahobyt a pohodu. Predpokladom takéhoto hlbokého prechodu je vytvorenie silného sociálneho kapitálu, ale tomu bráni prevládajúce nerovnomerné rozdelenie spoločenskej moci. Hlavnými prekážkami sú nerovnomerné rozdelenie finančných prostriedkov a relatívna autonómnosť organizácie, nerovnomerné rozdelenie reálneho produktívneho kapitálu a jeho hierarchická organizácia a politické riadenie obmedzené na voľby. Z dlhodobého hľadiska vzdelávanie zamerané na človeka je mocným nástrojom na prekonanie týchto prekážok, ale musí byť podporované simultánnymi stratégiami preskupenia finančných, reálnych produktívnych a politických síl v prospech veľkého počtu obyvateľov.

Finančná moc

Keďže neexistuje žiadne koherentné globálne politické riadenie, skutočnými riadiacimi inštitúciami sú finančné trhy, čo v poslednom čase vedie k nehumánnym dôsledkom. Podporované podľa neoliberalnej doktríny voľného trhu, finančné trhy sústreďujú prebytok úspor priemyselnej krajiny, prvotné úspory a takmer neobmedzené peniaze vytvorené zo súkromných bánk a tým produkujú obrovské dlhy. V prípade splatenia dlhov celosvetový dopyt sa skrúti a prispieje ku globálnej stagnácii. Centrálné banky, ako napríklad Americká centrálna banka, Európska centrálna banka a Japonská banka vydávajú obrovské množstvá umelých peňazí a prudko znižujú peňažné úrokové sadzby bez zvýšenia reálnych investícií. Následná inflácia zvyšuje nerovnosť rozdelenia bohatstva, zvyšuje špekulácie a ohrozuje štáty v Európe a čiastočne Japonsko a vytvára tlak na malé a stredné podniky, vrátane sociálno-ekologických projektov alternatívneho sektora. Paradoxne, iracionálny finančný sektor priťahuje mnoho najlepších mozgov. Kríza v roku 2008 bola určite budíček, no aj po menších korekciách je finančný systém stále hrozbou a to jednoznačne odporuje formovaniu spoločnosti zameranej na človeka.

Politické a akademické inštitúcie si uvedomujú hrozby iracionálnej financionalizácie. Ich reformné návrhy siahajú od znižovania dlhu prostredníctvom monetizácie, zrážok, vysokých daní, zániku daňových oáz, zmeny v ratingových agentúrach atď., ale ak sa pozrieme na ich implementáciu, možno dosiahnuť iba menšie pokroky. Finančný subsystém spoločnosti sa stal mocnejší ako štáty a súkromný výrobný sektor to akceptuje, pretože veľké firmy sa správajú čiastočne ako banky a stávajú sa ich súčasťou. Čo bolo predtým prenášačom úspor obyvateľstva do produktívnych činností zmutovalo na relatívne autonómny a uzavretý subsystém spoločnosti s okrajovou politickou kontrolou a takmer žiadnym vplyvom na veľkú populáciu.

Ak sú peniaze v správnych rukách, sú silným nástrojom prechodu do spoločnosti zameranej na človeka. Ale dnes sú peniaze vysoko koncentrované v globálnom finančnom sektore riadenom finančnými elitami a veľkými fondmi. Avšak, tvárou v tvár opakujúcim sa finančným krízam, má unipolárny globálny finančný systém tendenciu premeniť sa na multipolárny systém. Decentralizácia mimo dolára a eurózonu by umožnila prichádzajúcim tektonickým platniam Ázie a Južnej Ameriky, aby preusporiadali svoje čoraz špecifickejšie obchodné vzťahy a produkčné štruktúry. Takéto regionálne meny by sa mohli ďalej rozčleniť na miestne regióny a zahrnúť barter. Decentralizácia umožňuje demokratickejšiu kontrolu regionálnych centrálnych bánk, ktoré dnes podliehajú globálne prepojenej sieti unipolárneho finančného systému. Decentralizácia globálneho finančného systému prinesie peniaze bližšie k skutočne produktívnej činnosti a prispeje k spoločenskému rozvoju viac zameranému na človeka. Ale decentralizácia menového systému musí byť spojená so silnou zodpovednosťou za jej sociálno-ekologicky orientovanú alokáciu, ktorá je viazaná na rovnomernejšie rozdelenie moci v reálnej výrobe, politikom vládnutí a zvyšovaní sociálnej sily obyvateľstva.

Moc v reálnej produkcii

Reálny výrobný sektor v priemyselných krajinách je riadený najmä finančným sektorom, ale v alternatívnom sektore dochádza k výraznému rastu, ktorý za niekoľko desaťročí môže dosiahnuť takmer polovicu celkovej svetovej produkcie. Musíme očakávať veľkú rozmanitosť výrobných činností vo vysoko aj menej industrializovaných krajinách. V skutočnosti v tradičnom ekonomickom sektore – zloženom z priemyselného sektora a sektora služieb – nachádzame neustále sa zväčšujúcu substitúciu práce kapitálom a vlastníci kapitálu získavajú väčšiu moc voči zamestnancom, čo je vidieť na klesajúcich mzdách a relatívnom raste návratnosti kapitálových vstupov.

Počas posledných rokov došlo k inováciám – produkty šetriace energiu, aplikácie IKT a robotizácia čiastočne zmenili vzťahy medzi kapitálom a prácou, ale nie základnú orientáciu na optimalizáciu návratnosti kapitálových vstupov. Bez ohľadu na koncept moderného manažmentu, výsledkom je kapitálovo orientovaná hierarchia, heteroarchia a menej zamestnania, sociálne nepohodlie, duševné choroby, atď. Vo všeobecnosti platí, že existuje tichá koalícia medzi držiteľmi finančného kapitálu a skutočným riadením výroby pochádzajúca z anglo-amerických obchodných škôl, ktorá obmedzuje slobodu a kreativitu zamestnancov.

Umiernené reformné návrhy zahŕňajú rôzne zmäkčenia mocenských štruktúr riadenia výroby, kontrolu trhových štruktúr a znižovanie negatívnych sociálnych a ekologických externalít. Siahajú od politiky decentralizácie hospodárskej súťaže,

konceptie humanizácie práce technologicko-organizačnými zmenami, ku väčšej účasti pracujúcich a kódexom pre dobrý manažment a spoločenskú zodpovednosť.

Nedávno začali firmy rozširovať svoje interné kvalifikačné programy zlepšenia podnikateľského správanie zamestnancov čiastočne tým, že prekračujú cieľ zamestnanosti. To naznačuje rastúcu potrebu kreatívnych zamestnancov s rozšíreným uvedomovaním si súvislostí nad rámec bezprostredného plnenia popisu práce. Avšak limity sú stanovené kapitálovo orientovanými cieľmi firiem namiesto stratégií, ktoré uvoľnia kreativitu a produktivitu zamestnancov ako výsledok vzdelávania zameraného na človeka a modifikované hierarchie vo výrobe a trhových výmenách.

Reorganizácia reálneho sektora zameraná na človeka musí akceptovať určité hierarchie, ktoré sú nevyhnutné v každej inštitúcii. Existuje však obrovský rozdiel medzi kapitálovo orientovanou a na človeka zameranou hierarchiou, najmä heterarchiou. Takýto obrat musí byť ukotvený vo všeobecne uznávaných ľudských právach a dôstojnosti pracujúcich.

Humanizácia výrobného systému môže znamenať dodatočné náklady, ale tie budú do značnej miery vyvážené zvýšením kreativity a produktivity práce. Predpokladom je rázny návrat k spolupráci medzi manažmentom a zamestnancami a účasťou pracovníkov na rozhodnutiach o vlastníctve a riadení. Čoraz väčší počet malých a stredných firiem a predovšetkým alternatívny sektor praktizuje úspešne takýto manažment a v mnohých prípadoch veľké firmy majú dostatok finančných prostriedkov na oddelenie svojich rozhodnutí od represívnych finančných trhov.

Politická moc

Formálna politická moc je inštitucionalizovaná najmä ústavným zákonom na úrovni národných štátov s rôznymi podúrovňami podľa provincií a komunít pri rozdelení zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci. Takéto demokratické riadenie spočíva na súbore pravidiel, podľa ktorých vládnu politické strany. Ich úspech veľmi závisí na miere, do akej sa obyvateľstvo hlási k hodnotám demokracie. V rámci tohto existujú poloverejné organizácie, ako sú odbory a obchodné združenia. V posledných desaťročiach občianska spoločnosť, mimovládne organizácie, časti alternatívneho sektora, internetové fóra, atď., získali značný politický vplyv. Teda zložitost spoločnosti a rozdelenie moci sa výrazne menia a formálne demokratické mocenské štruktúry sa prekrývajú s neformálnou mocou. Prevládajúce demokracie sú ohrozené ťažkosťami usmerniť zákonné a legitímne neformálne právomoci do existujúcich byrokratických postupov a politické strany majú tendenciu stať sa plutokraciami opierajúcimi sa o svoj vlastný personál a o prieskumy verejnej mienky namiesto priamej komunikácie s veľkou populáciou.

Rozsiahla diskusia o mnohých návrhoch politických reforiem zahrnuje priamejšie prvky demokratického hlasovania, obmedzené obdobia mandátov, závislosť ich príjmu od politických úspechov, atď. Zatiaľ čo tieto návrhy sa sústreďujú na tradičné politické a byrokratické postupy, iné zohľadňujú rozsiahlu ekonomizáciu spoločnosti, ekonomicky orientované rozhodnutia vrátane korupcie a odkláňajú

verejnú politiku od pôvodného cieľa zvýšiť spoločenský blahobyt vyrovnaním rozdielov v záujmoch. V industrializovaných aj menej industrializovaných krajinách sa hospodárnosť politických rozhodnutí podceňuje, čo podkopáva dôveru v demokratické hodnoty. Napríklad centrálné banky sú len okrajovo kontrolované vládami, ale určujú – spoločne s finančnými trhmi – väčšina rozhodnutí o rozpočte. Veľmi nerovnomerné rozdelenie príjmu a bohatstva sa dá len veľmi okrajovo uchopiť tradičnou monetárnou a fiškálnou politikou. Aj v prípade dobre fungujúcich volebných demokracií je prechod k rozvoju zameranému na človeka viazaný na rozšírené chápanie demokracie.

Prerozdelenie spoločenskej moci smerom k potrebám veľkej populácie vyžaduje, nad rámec individuálneho volebného práva, minimum individuálnych ekonomických zdrojov. V spoločnosti zameranej na človeka má každý jednotlivec svoju hodnotu a mal by mať právo na politický „majetok“ hlasovania a ekonomického vlastníctva, či už ide o garantovanú minimálnu mzdu a/alebo minimum hmotného a nehmotného kapitálu. Takéto podvojnú „obdarovanie“ by viedlo jednotlivcov, aby sa o tieto svoje aktíva starali a chránili ich, a to zvyšuje ich kreativitu a produktivitu na ich pracoviskách v nastavených finančných, produktívnych politických a sociálnych systémoch. Výsledné širšie spoločenské záväzky predstavujú korekciu skutočne narastúceho odstupu medzi politickým riadením a hodnotami obyvateľstva. Dopĺňanie sa politickej demokracie s ekonomickou demokraciou zvyšuje moc obyvateľstva a prispieva k prerozdeleniu majetku, podporuje ich reorganizáciu zameranú na človeka a podporuje rozvoj hodnôt zameraných na človeka.

Sociálna moc

Rozlišovali sme spoločenské mocenské štruktúry ako vzájomne závislý systém finančnej, reálne produktívnej a politickej sily a charakterizovali sme spoločenskú moc ako potenciál populácia na prerozdelenie moci v rámci spoločnosti. Keďže populácia je zapojená do všetkých spoločenských procesov a všetky zmeny závisia od ľudských aktivít, len väčšia sociálna sila populácie môže prerozdeliť spoločenskú moc, pretože každá spoločnosť je tvorená človekom a môžu ju zmeniť iba ľudia. Preto prechod do zamerania na človeka musí posilniť postavenie obyvateľstva. Už teraz čisto ekonomické odhady ukazujú, že ľudský kapitál predstavuje v priemyselných krajinách približne tri štvrtiny celkových ekonomických zdrojov. Prerozdelenie majetku, jeho reorganizácia zameraná na človeka a zvýšenie vzdelania zameraného na človeka sú vzájomne závislé a každý z týchto troch segmentov môže prispieť k rozvoju človeka. Tvárou v tvár existujúcim osobným záujmom o majetok a jeho organizáciu a zvyšujúce sa vedomie obrovskej iracionality dnešnej spoločnosti môže byť celkové zvýšenie vzdelania zameraného na človeka uskutočniteľnejšie ako prerozdelenie a reorganizácia majetku.

„Vzdelávanie zamerané na človeka bude spochybňovať tradičné vzdelávacie systémy, vrátane úlohy univerzít vo vzdelávaní.“

Takmer všetky štúdie národného a globálneho vývoja navrhujú viac vzdelávania a zvýšenie tvorby ľudského kapitálu pre industrializovaný aj menej industrializovaný svet. Ak sa však pozrieme do detailov, je to myslené najmä ako príspevok k vyššiemu a mierne modifikovanému hospodárskemu rastu a vzhľadom na meniace sa trhy práce k lepšej zamestnateľnosti. Neoliberálne vzdelávacie politiky očakávajú od vyššej kvalifikácie prerozdelenie majetku, pretože vyšší príjem by mal umožniť pracovníkom ušetriť viac, a každý človek by mal byť schopný akumulovať produktívny kapitál a prípadne rozšíriť alternatívny sektor. Niet pochyb, že to môže mať určitý účinok, ale zároveň to predstavuje individualistický koncept na ochranu obrovských nerovností existujúceho rozdelenia bohatstva a zaobchádzania s ním podľa prevládajúcich cieľov efektívnosti.

Vzdelávanie zamerané na človeka presahuje integráciu a adaptáciu ľudí na existujúcu distribúciu nehnuteľností, ich organizáciu a v súčasnosti panujúce hodnoty. Ľudí stavia do centra spoločenského rozvoja a má v úmysle rozvíjať ich kreativitu a produktivitu v prospech spoločnosti zameranej na človeka, kde techno-organizačné vybavenie sú len „veci“ na zvýšenie individuálnej a spoločenskej bezpečnosti, blahobytu a pohody. Takáto perspektíva je nesmiernou výzvou pre vzdelávacie systémy, ktoré boli v dejinách vždy ústretové k požiadavkám dominantných mocenských štruktúr, počnúc od náboženských k merkantilistickým a priemyselným požiadavkám a vyvrcholili v súčasných koncepciách spolupráca medzi priemyslom a univerzitami. Vzdelávanie zamerané na človeka bude spochybňovať tradičné vzdelávacie systémy, vrátane úlohy univerzít vo vzdelávaní.

Vzdelávanie zamerané na človeka zvýši povedomie o globálnych, ekonomických, sociálnych a ekologických limitoch a vzdelaná populácia prispeje k vzniku regionálneho a globálneho sociálneho kapitálu. Avšak vzdelávanie zamerané na človeka musia podporiť diskutované pokročilé stratégie prerozdelenia majetku a jeho organizácie. Presun skutočného produktívneho kapitálu podľa Marshallovho plánu a viac priamych investícií v menej industrializovaných krajinách, decentralizácia finančného systému, zriadenie humánno-centrovanej hierarchie vo výrobe a skutočne politické a ekonomické demokratické riadenie umožní rozvoj regionálneho a globálneho sociálneho kapitálu, čo je rozhodujúce pre prechod do globálnej spoločnosti zameranej na človeka.

„Sociálna sila obyvateľstva sa musí zvýšiť rozšírením vzdelávania zameraného na človeka, väčšou účasťou na politických a ekonomických rozhodnutiach, zabezpečením minimálneho príjmu, slobodou výberu a organizácie autonómnych jednotlivcov.“

Zhrnutie a perspektívy

Prezentovaný prehľad prevládajúceho globálneho vývoja a jeho hlavných mocenských štruktúr nás nabáda aby sme sa zamysleli nad kľúčovými stratégiami na prerozdelenie spoločenskej moci, ktoré sú nevyhnutné na prechod do globálneho rozvoja zameraného na človeka. Tvárou v tvár rýchlym zmenám a enormnej zložitosti globálneho rozvoja mohli sme sa jeho mnohých dimenzií iba stručne dotknúť a uvedomujeme si, že si vyžadujú hlbšie preskúmanie. Ale zvolený prístup na získanie systémového obrazu je legitímny, pretože väčšina porovnateľných výskumov je veľmi roztrieštená a zanedbáva vzájomné súvislosti mocenských štruktúr v komplexnom svete. Navyše charakterizovať hlavné empirické vzťahy medzi ekonomikou a spoločenskou mocou si vyžaduje skúmať tradičné ekonomické postupy, ktoré prehliadajú nové kvality vznikajúcej globálnej spoločnosti. Na preklopenie týchto medzier sme pre každú z diskutovaných oblastí uviedli širšie akceptovaný opis, ako aj mierne reformné návrhy pre existujúce mocenské štruktúry. To dokazuje obrovský nesúlad s existujúcimi mocenskými štruktúrami. Preto ideme ďalej a odvodíme nasledujúce stratégie zamerané na človeka pre prerozdelenie spoločenskej moci:

- a.** Priemyselné krajiny by sa mali vzdať svojich sebareferenčných stratégií a prijať globálnu perspektívu pomocou silnej domácej sociálno-ekologickej reorientácie s nízkym ekonomickým rastom a skráteným pracovným časom, zvýšiť priame investície, znížiť globálny obchod a čiastočne splatiť náklady bývalého kolonializmu pomocou Globalneho Marshallovho plánu.
- b.** Menej priemyselné krajiny by mali aktivovať svoje obrovské ľudské a prírodné zdroje rozvojom svojich priemyselných a alternatívnych výrobných činností, založiť vzdelávacie systémy zamerané na človeka, jasne definovať vlastnícke práva svojich zdrojov, rozvíjať zmiešané ekonomiky s demokratickejším riadením a upustiť od hospodárskeho rastu zameraného na export.
- c.** Takmer unipolárny globálny finančný systém musí byť decentralizovaný smerom k viac demokraticky kontrolovaným multipolárnym menovým systémom, súkrom-

né a centrálné banky sa musia zdržať vytvárania umelých peňazí, vyhýbať sa hromadeniu dlhov a inflácii bohatstva a znížiť ich vplyv na reálne produktívne aktivity a politické riadenie.

d. Vedenie reálnej výroby musí ustúpiť od koalície s finančným sektorom, obnoviť koalíciu medzi vedením firiem a zamestnancami, zvýšiť kreativitu a produktivitu zamestnancov obratom od zamerania na kapitál k zameraniu na človeka a obmedziť podporu rastu v prospech zvyšovania stratégie služieb.

e. Politické riadenie sa musí vyhýbať nebezpečným tendenciám k plutokracii, usmerňovať prerastanie neformálnych a legitímnych politických právomocí do demokratických procesov, preorientovať byrokratickú administratívu smerom k službám pre veľkú populáciu a podporovať politické hlasovanie v ekonomickej demokracii, kde má každý jednotlivec zaručený minimálny príjem.

f. Sociálna sila obyvateľstva sa musí zvýšiť prostredníctvom rozšíreného vzdelania zamerania sa na človeka, väčšou účasťou na politických a ekonomických rozhodnutiach, zabezpečením minimálneho príjmu, slobodou výberu a organizovaním autonómnych jedincov do sociálneho kapitálu, ktorý zvyšuje sociálny kapitál celej populácie.

Je zrejmé, že implementáciu týchto stratégií možno očakávať len v dlhodobom horizonte a keďže spoločenský rozvoj je otvorený proces, stratégie môžu podliehať zmenám. Ale ich hlavnou orientáciou je premeniť rozvoj zameraný na kapitál na rozvoj zameraný na človeka, kde sú ľudia v centre pozornosti a „veci“ nie sú viac ako nástroje vyššej bezpečnosti a blahobytu. Už sme zaznamenali silný odpor proti umierneným reformným návrhom, ktorý bude určite rásť. Môže vychádzať z vlastných záujmov alebo jednoducho z nedostatku nadhľadu. Avšak simultánny prístup k prerozdeleniu základných prostriedkov spoločenskej moci, vlastníctva, ich organizácie, zaobchádzania s hodnotami a formovania globálneho sociálneho kapitálu otvára silné perspektívy pre globálnu spoločnosť zameranú na človeka.

Časopriestor Spacetime

Interaktívne vedecko-popularizačné médium významných autorov a vedeckých pracovníkov
Interactive popular science medium of important authors and scientists

